

Białystok, dnia 16 lutego 2023 r.

REGIONALNA DYREKCJA
OCHRONY ŚRODOWISKA
w BIAŁYMSTOKU
ul. Dojlidy Fabryczne 23
15-554 Białystok
WPN.681.4.13.2023.EG

Wg rozdzielnika

W związku z zaobserwowanym zjawiskiem dotyczącym wzrostu szkód wyrządzanych przez wilki na terenie województwa podlaskiego, ponownie informuję, iż występujące niebezpieczne sytuacje na linii człowiek – wilk wymagają wyjaśnienia, a przede wszystkim natychmiastowej reakcji. Poniżej przekazujemy wytyczne, w tym wytyczne Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska na temat działań mających na celu przybliżenie wiedzy jak należy postępować w sytuacji pojawienia się wilków na terenach zamieszkałych oraz w celu zwiększenie akceptacji wilka. **Jednocześnie prosimy o rozpropagowanie ich wśród mieszkańców Państwa Gminy.**

Wilk, choć jest drapieżnikiem, który z racji swoich uwarunkowań (rozmiar, uzębienie, szybkość) z reguły boi się ludzi i unika z nimi kontaktu, z natury jest zwierzęciem płochliwym. Spotkania na linii człowiek - wilk mają więc charakter incydentalny i nie mogą być podstawą do podsycania negatywnych emocji lokalnych społeczności, czy podejmowania pochopnych działań zmierzających np. do eliminacji osobników w sytuacjach kiedy nie jest to zasadne. Oczywiście wszystkie niebezpieczne zdarzenia z udziałem wilków winny wymagać wyjaśnienia, a przede wszystkim natychmiastowej i zdecydowanej reakcji. Dlatego też wszelkie przypadki pojawienia się wilków na terenach zamieszkałych, które mogą stanowić niebezpieczeństwo, powinny być niezwłocznie zgłaszane bezpośrednio do wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, który powinien podjąć adekwatne do skali zagrożenia działania lub do najbliższego komisariatu policji, lub do straży gminnej, jeżeli taka formacja funkcjonuje na terenie danej gminy.

W kontekście podejmowania działań w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa publicznego należy stanowczo podkreślić, iż zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40) **zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy.** Potrzeby te obejmują również sprawy związane z bezpieczeństwem obywateli, dlatego też zapewnienie bezpieczeństwa lokalnej społeczności spoczywa w głównej mierze na tym organie.

Należy również zauważyć, że na podstawie ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 122) stworzono w Polsce system zarządzania kryzysowego, który działa na każdym szczeblu działania administracji publicznej poczynając od szczebla centralnego poprzez wojewódzki, powiatowy, a na szczeblu gminnym kończąc. **Kierowanie monitorowaniem, planowaniem, reagowaniem i usuwaniem skutków zagrożeń na terenie gminy należy do wójta (burmistrza, prezydenta).** Biorąc powyższe pod

uwagę należy podkreślić, że zapewnienie bezpieczeństwa ludności lokalnej należy do zadań własnych gminy, nie zaś do resortu środowiska.

Naturalnymi ofiarami wilka są dzikie zwierzęta kopytne. W warunkach mozaiki lasów i pastwisk wilki zabijają również zwierzęta hodowlane, szczególnie owce, krowy i kozy, w świetle dostępnych badań nie jest to jednak istotny element (ok. 2%) ich diety (Śmietana i Klimek 1995, Jędrzejewski i in. 2002a, Nowak i in. 2005, Gula 2008a). Wykazano przy tym, że ataki wilków na zwierzęta gospodarskie mają charakter oportunistyczny. Wynikają one z faktu występowania pastwisk i zwierząt gospodarskich w obrębie terytoriów wilków. Mimo to nie ulega wątpliwości, że lokalnie szkody wyrządzane przez wilki w pogłowie zwierząt gospodarskich mogą narażać hodowcom pewnych trudności. **W związku ze wzmożonymi atakami wilków w naszym województwie apelujemy o zwiększoną czujność i zapewnienie właściwej opieki zwierzętom gospodarskim.**

Analizując problem szkód wyrządzanych m.in. przez wilka należy podkreślić, że podstawową formą ochrony dobytku przed szkodami wyrządzanymi przez te zwierzęta jest jego zabezpieczenie. Trybunał Konstytucyjny w swoim wyroku z 28 września 2015 r. (sygn. akt K 20/14) stwierdził, iż **„Obowiązkiem właściciela jest dbałość o swój majątek i podejmowanie starań w celu jego ochrony. Właściciel lub użytkownik mienia przewidując możliwość wyrządzenia szkody przez zwierzęta objęte ochroną gatunkową, w pierwszej kolejności sam powinien podjąć stosowne czynności, zmierzające do uniknięcia szkody lub zminimalizowania jej rozmiarów.”**

Zwierzęta pozostawione na pastwiskach położonych w znacznej odległości od zabudowań mogą stać się łatwym celem polowań wilków. Jednym ze skutecznych sposobów zabezpieczania zwierząt gospodarskich, hodowlanych są tzw. fladry, czyli kawałki kolorowego, zwykle czerwonego, zwiewnego materiału o wymiarach 10x40 cm, ponaszywane na dość cienki lecz mocny sznurek co 30-40 cm. Należy je rozwiesić wokół pastwiska, najlepiej na wbitych w ziemię żerdziach, w taki sposób, by dolne krawędzie materiału, znajdowały się około 15 cm nad powierzchnią gruntu i mogły swobodnie powiewać na wietrze. Inną metodą stosowaną w wielu gospodarstwach są tzw. pastuchy elektryczne - ogrodzenie w formie dwóch lub trzech przeciągniętych równolegle drutów, z których najwyższy znajduje się na wysokości około 1 m. Wilki odstraszane są od pastucha impulsami elektrycznymi. Ponadto ochronę mogą stanowić odpowiednio szkolone do obrony przed wilkami psy, a także ogrodzenia z siatki o wysokości powyżej 2 m, wkopanej na minimum 0,5 m w głąb ziemi. Nie należy również pozostawiać zwierząt na noc na pastwisku bez zapewnienia odpowiedniej opieki.

Dostępne są także publikacje zawierające informacje na temat sposobów zabezpieczania przed szkodami wyrządzanymi przez wilka - Stowarzyszenie dla Natury „Wilk” opracowało [Poradnik ochrony zwierząt hodowlanych przed wilkami](#) oraz [Po sąsiedzku z wilkami](#) - opracowania autorstwa S. Nowak, R.W. Mysłajek.

Jednocześnie należy podkreślić, iż na podstawie art. 126 ust. 5 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 916 z późn. zm.) poszkodowani mogą współdziałać z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska lub

dyrektorem parku narodowego (na terenie parku narodowego) w zakresie sposobów zabezpieczania przed szkodami powodowanymi przez m.in. wilki. Współdziałanie realizowane jest na podstawie umów cywilnoprawnych zawartych między regionalnym dyrektorem ochrony środowiska lub dyrektorem parku narodowego, a osobą zainteresowaną uzyskaniem takiej pomocy.

Zgodnie z art. 126 ustawy o ochronie przyrody Skarb Państwa odpowiada za szkody wyrządzone przez m.in. wilki. Na wniosek poszkodowanego wypłacane są odszkodowania za szkody wyrządzone przez ten gatunek przez właściwego miejscowo regionalnego dyrektora ochrony środowiska (lub na terenie parku narodowego przez dyrektora tego parku). Procedura wypłacania odszkodowań została uregulowana w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 8 lutego 2018 r. w sprawie szacowania szkód wyrządzonych przez niektóre gatunki zwierząt objęte ochroną gatunkową (Dz. U. poz. 645). Wzór formularza wniosku znajduje się na stronie internetowej Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku [Wyplata odszkodowań za szkody wyrządzone przez bobry, żubry, wilki, rysie - Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Białymstoku - Portal Gov.pl \(www.gov.pl\)](#). Składając wniosek wnioskodawca musi dołożyć wszelkich starań aby wniosek był kompletny.

Jeśli doszło do ataków wilków konieczne jest zabezpieczenie martwych zwierząt gospodarskich i wszelkich śladów zdarzenia oraz bezzwłoczny kontakt z Regionalną Dyrekcją Ochrony Środowiska w Białymstoku (właściwym dla danego powiatu wydziałem RDOŚ w Białymstoku). Warto podkreślić, że odszkodowanie nie przysługuje, jeżeli od zachodu do wschodu słońca zwierzę pozostawało bez bezpośredniej opieki.

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody istnieje również możliwość uzyskania zezwolenia na odstępstwo od zakazów wobec osobników tego gatunku, w celu wyeliminowania powodowanego zagrożenia – np. na umyślne płoszenie czy zabijanie.

W zakresie umyślnego płoszenia zezwolenia wydawane są przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku, zaś w zakresie umyślnego zabijania przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska a w przypadku gdy czynności mają być wykonane na terenie parku narodowego przez Ministra Środowiska. Zezwolenia takie mogą być wydawane w przypadku braku rozwiązań alternatywnych, jeżeli wnioskowane działania nie są szkodliwe dla zachowania we właściwym stanie ochrony gatunków chronionych oraz przy spełnieniu jednej z przesłanek indywidualnych jak na przykład ograniczenie poważnych szkód w mieniu, czy zapewnienie zdrowia i bezpieczeństwa powszechnego. W przypadku, gdy zagrożenie jest realne oraz gdy spełnione są wszystkie przesłanki niezbędne do wydania zezwolenia nie ma przeciwskażeń, aby takie zezwolenie uzyskać.

Niemniej jednak należy zaznaczyć, że ewentualne zezwolenia wydawane są wyłącznie na wniosek podmiotu zainteresowanego uzyskaniem stosownego odstępstwa – w przypadku ograniczenia szkód powinna być więc to osoba poszkodowana lub władze wykonawcze gminy (np. wójt), natomiast w przypadku potrzeby wyeliminowania zagrożenia dla ludzi powinny być to władze wykonawcze gminy (np. wójt).

Władze wykonawcze gminy powinny mieć na uwadze, iż na terenach gdzie bytują wilki i dochodzi do niebezpiecznych sytuacji wynikających z niezachowywania przez niektóre

osobniki właściwego dystansu od człowieka i zabudowań istnieje zasadność a wręcz konieczności występowania przez gminy z wnioskami do RDOŚ w Białymstoku o wydanie zezwolenia na odstępstwo od zakazu umyślnego płoszenia.

Należy również podkreślić, iż płoszenie zwierząt – powinno być jednym z pierwszych działań w celu zniechęcenia zwierząt do odwiedzania siedzib ludzkich. Dopiero gdy podjęte płoszenie nie przynosi efektów, można rozważać eliminację problematycznego osobnika. Czynności płoszenia i niepokojenia są najmniej inwazyjną formą w zarządzaniu wolną populacją wilków oraz stanowią alternatywę dla bardziej restrykcyjnych sposobów jakim jest eliminacja. Czynności te mogą się przyczynić się do zwiększenia ostrożności wilka, przesunięcia jego terytorium, a co za tym idzie do redukcji liczby szkód oraz unikania zbliżania się do gospodarstw i ludzi.

Ponadto należy mieć na uwadze, że czynności płoszenia lub niepokojenia dotyczą przede wszystkim osobników wykazujących następujące zachowania: brak płochliwości, uporczywie powodujących szkody, agresywnych oraz stwarzających zagrożenie zdrowia lub życia ludzi, przebywających w odległości do 500 m od budynków mieszkalnych oraz miejsc wypasu i przebywania zwierząt gospodarskich.

Należy również podkreślić, że to wnioskodawca jest odpowiedzialny za przygotowanie dokumentacji niezbędnej do uzyskania decyzji na umyślne płoszenie i niepokojenie oraz wskazania metod odstraszenia wilka. Do odstraszenia drapieżników wykorzystywane są różne środki wywołujące odruch strachu skojarzony np. z miejscem przebywania zwierząt gospodarskich. W tym celu stosowane są przede wszystkim bodźce wizualne, akustyczne. Zgodnie z danymi literaturowymi (Nowak i in. 2005) emitowanie dźwięku może ograniczyć drapieżnictwo jedynie na krótki okres czasu, gdyż zwierzęta szybko przyzwyczajają się do niego. Dlatego skuteczniejsze jest stosowanie zakresu zmiennych dźwięków emitowanych w różnych odstępach czasu. Powinny im towarzyszyć inne środki wzmacniające reakcję strachu, na przykład strzelanie, bodźce świetlne (stroboskopowe światło). Wykorzystywane są także urządzenia wystrzeliwujące kule gumowe lub pociski zawierające gaz pieprzowy. Obecnie popularne są emitory dźwięku o wysokiej częstotliwości i ciśnieniu akustycznym. Dodatkowo urządzenia takie mogą zostać zaopatrzone w dzwony, syreny i petardy. W przypadku płoszenia przy stosowaniu metody polegającej na oddaniu strzałów ostrzegawczych z broni myśliwskiej należy mieć na uwadze, że osoby takie muszą mieć zezwolenie na posiadanie broni myśliwskiej.

Należy również zaznaczyć, iż **gmina składając wnioski musi dołożyć wszelkich starań aby wnioski były kompletne tj.:**

- 1) zawierały wszystkie informacje przewidziane art. 56 ust. 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody tj.:
 - 1) imię, nazwisko i adres albo nazwę i siedzibę wnioskodawcy;
 - 2) cel wykonania wnioskowanych czynności;
 - 3) opis czynności, na którą może być wydane zezwolenie;

4) nazwę gatunku lub gatunków, których będą dotyczyły działania, w języku łacińskim i polskim, jeżeli polska nazwa istnieje;

5) liczbę lub ilość osobników, których dotyczy wnioszek, o ile jest to możliwe do ustalenia;

6) wskazanie sposobu, metody i stosowanych urządzeń do chwytania, odławiania lub zabijania zwierząt (...) lub sposobu wykonania innych czynności, na które może być wydane zezwolenie, a także miejsca i czasu wykonania czynności oraz wynikających z tego zagrożeń;

7) wskazanie podmiotu, który będzie chwycił lub zabijał zwierzęta.

2) przedstawione we wnioskach argumenty powinny być konkretne, szczegółowe i należyce udokumentowane (np. w postaci notatek, zgłoszeń, zdjęć).

Należy przy tym zaznaczyć, że w przypadku wniosków, w szczególności na odstępstwo od zakazu umyślnego zabijania, zagrożenie stwarzane przez zwierzę powinno być dokładnie udokumentowane. W przypadku, gdy przyczyną wydania zezwolenia jest konieczność ograniczenia poważnych szkód we wniosku należy wskazać w jaki sposób na danym terenie zabezpieczane są hodowle (w szczególności te, na których powstają szkody), czy mieszkańcy zwracali się w ostatnich latach do właściwych regionalnych dyrekcji ochrony środowiska o pomoc w zakresie zabezpieczania mienia, jak również jakie zostały odnotowane szkody wraz z informacją, czy zostały one zgłoszone do regionalnego dyrektora ochrony środowiska (do wniosku warto również dołączyć protokoły z szacowania szkód oraz w przypadku nie ubiegania się o odszkodowanie podać przyczyny takiej decyzji). W przypadku, gdy podstawą zezwolenia miałoby być wyeliminowanie zagrożenia dla życia ludzi należy opisać zachowania wnioskowanego do ostrzału osobnika, a do wniosku dołączyć wszelkie posiadane dokumenty świadczące o istnieniu zagrożenia, tj. notatki służbowe z wizji terenowych, ze zgłoszeń telefonicznych, korespondencję, dokumentację fotograficzną itp. Należy przy tym podkreślić, że kompletność wniosku ma bezpośrednie przełożenie na czas, w którym możliwe jest wydanie stosownego zezwolenia.

3) Wnioski powinny być przekazywane w sposób prawidłowy (przez EPUAP lub pocztą tradycyjną, nie zaś e-mailem) – ułatwi to i znacząco przyspieszy prowadzone postępowania administracyjne w sprawie wydania zezwolenia.

Zasadnym jest również podkreślenie, że **w sytuacjach nagłych, wymagających natychmiastowej interwencji, tj. zagrażających życiu bądź zdrowiu ludzi lub zwierząt, kiedy obiektywnie wniosek nie może być załatwiony w formie pisemnej, ww. decyzje mogą być wydane ustnie (art. 14 § 2 kpa), po rozpatrzeniu wniosku złożonego drogą telefoniczną. W tym celu należy skontaktować się telefonicznie z Generalną Dyrekcją Ochrony Środowiska, pod numery telefonów podane na stronie internetowej urzędu lub Ministerstwa Środowiska (gdy zdarzenie ma miejsce na terenie parku narodowego).** Po wydaniu decyzji ustnej następuje spisanie protokołu, który może zostać wysłany do wnioskującego, jako potwierdzenie wydania zezwolenia. Należy przy tym zauważyć, że decyzja ustna ma taką samą wagę jak pisemna. Niemniej jednak trzeba pamiętać, że w administracji istnieje zasada pisemności, zgodnie z którą sprawy powinny być załatwiane

co do zasady pisemnie. **Dlatego też decyzja ustna winna być stosowana wyłącznie w sytuacjach wyjątkowo pilnych.**

Ponadto wskazuje się aby władze gminne (w związku ze wzmożonymi atakami wilków w województwie podlaskim) objęły działania:

- 1) mające na celu zabezpieczenie pojemników na odpady przed dostępem zwierząt w obszarach, w których bytują wilki między innymi poprzez informowanie mieszkańców mieszkających w pobliżu lasu aby przetrzymywali odpadki spożywcze w szczelnych pojemnikach z pokrywami. Aby nie pozostawiali resztek żywności na kompoście poza ogrodzeniem posesji, w szczególności kawałków mięsa i wędlin, ponieważ w ten sposób mogą zwabiać wilki. Jak również poprzez informowanie mieszkańców o możliwości zainstalowania oświetlenia z czujnikami ruchu w pobliżu miejsc składowania odpadów kuchennych co może odstraszać wilki od podchodzenia w ich pobliże.
- pouczenie mieszkańców o obowiązku zapewnienia opieki nad domowymi zwierzętami, przestrzegania obowiązującego zakazu puszczania psów bez możliwości ich kontroli i bez oznakowania umożliwiającego identyfikację właściciela lub opiekuna, a także o zakazie puszczania psów luzem w lesie. Wskazania aby mieszkańcy trzymali w nocy swoje psy i koty w domu lub w dobrze zabezpieczonych kojcach. Nie pozostawiali psiej lub kociej karmy na zewnątrz, w miejscach gdzie mogłaby być dostępna dla drapieżników. Wilki mogą się przyzwyczaić do stałego źródła pokarmu, a następnie zranić, a nawet zabić, broniącego swojego pożywienia psa lub kota. Ponadto spacer w lesie z psem powinny odbywać się poprzez prowadzenie go zawsze na smyczy. Jest to zgodne z obowiązującym w Polsce prawem, a także zapobiega oddalaniu się psa od właściciela. Zagubiony, biegający po lesie pies może stać się celem ataku wilka.
- monitorowania przez gminy, czy na ich terenie nie funkcjonują nęciska dla zwierząt drapieżnych, związane z fotografią. Bardzo ważne jest aby zarówno osoby będące fotografem przyrodniczym czy myśliwi nigdy nie dostarczali mięsa na nęciska przy chatowniach lub ambonach. Nie ma znaczenia, czy są to szczątki martwych zwierząt dzikich lub hodowlanych, czy też produkty zawierające mięsne składniki, np. karma dla psów. Wilki, dzięki niezwykle czułemu węchowi, orientują się, że to człowiek dostarczył pokarm, i mogą zacząć postrzegać ludzi, jako dostarczycieli pożywienia.

Jednocześnie w załączeniu przekazujemy informacje dotyczące naturalnego zachowania wilków i zachowań nienaturalnych, które powinny być sygnałem do podjęcia odpowiednich działań (**zał. 1**).

Ważnym problem przy ochronie wilka jest aspekt krzyżowania się tego gatunku z psem domowym – hybrydyzacja. Podejrzenie hybrydyzacji można przeanalizować poprzez ocenę cech morfologicznych i zachowania danego osobnika – np.: umaszczenia, długości ogona, wielkości zwierzęcia, umiejętności szczekania (które jest typowe tylko dla psów), czy

prawdopodobnego momentu urodzenia szczeniaków (u wilków ruja odbywa się tylko raz w roku, pod koniec lutego, a szczenięta rodzą się na początku maja – jeżeli zatem wiek szczeniaków wskazuje na wcześniejsze urodzenie jest to również sygnałem, że mogła zajść hybrydyzacja). Często hybrydy mogą znacząco odbiegać swoim wyglądem od wyglądu wilka. Wobec tego wyeliminowanie ze środowiska hybryd tego gatunku jest priorytetowym działaniem, ponieważ zobowiązani jesteśmy do zachowania wilka we właściwym stanie ochrony. W związku z powyższym w przypadku sygnałów o podejrzeniu hybrydyzacji na terenie Państwa gminy prosimy o przekazanie ich do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku.

Z up. Regionalnego Dyrektora
Ochrony Środowiska w Białymstoku
Marta Czołpik
p.o. Zastępcy Regionalnego Dyrektora
- Regionalnego Konserwatora Przyrody
/podpisano elektronicznie/

Otrzymuje:

1. Urząd Gminy Michałowo
2. Urząd Gminy Wiżajny
3. Urząd Gminy Zbójna
4. Urząd Gminy Czyżew
5. Urząd Miejski w Lipsku
6. Urząd Miejski w Krynkach
7. Urząd Miejski w Łomży
8. Urząd Gminy Puńsk
9. Urząd Gminy Korycin
10. Urząd Gminy Trzcianne
11. Urząd Gminy Sidra
12. Urząd Gminy Juchnowiec Kościelny
13. Urząd Miasta Siemiatycze
14. Urząd Gminy Krypno
15. Urząd Gminy Kulesze Kościelne
16. Urząd Gminy Nurzec Stacja
17. Urząd Gminy Mielnik
18. Urząd Gminy Dubicze Cerkiewne
19. Urząd Miasta Bielsk Podlaski
20. Urząd Gminy Łomża
21. Urząd Miejski w Wasilkowie
22. Urząd Gminy Płaska
23. Urząd Gminy Sztabin
24. Urząd Gminy Nowinka
25. Urząd Gminy Poświętne
26. Urząd Gminy Turośń Kościelna
27. Urząd Gminy Zawady
28. Urząd Miasta Brańsk
29. Urząd Gminy Orla

30. Urząd Gminy Rudka
31. Urząd Gminy Wyszki
32. Urząd Miasta Grajewo
33. Urząd Gminy Grajewo
34. Urząd Gminy Radziłów
35. Urząd Miasta Rajgród
36. Urząd Gminy Białowieża
37. Urząd Gminy Hajnówka
38. Urząd Gminy Narewka
39. Urząd Miasta Kolno
40. Urząd Gminy Grabowo
41. Urząd Gminy Mały Płock
42. Urząd Miasta Stawiski
43. Urząd Gminy Turośl
44. Urząd Gminy Piątnica
45. Urząd Gminy Śniadowo
46. Urząd Gminy Wizna
47. Urząd Gminy Jasionówka
48. Urząd Gminy Jaświły
49. Urząd Miasta Sejny
50. Urząd Gminy Krasnopol
51. Urząd Gminy Sejny
52. Urząd Gminy Milejczyce
53. Urząd Gminy Perlejewo
54. Urząd Gminy Szudziałowo
55. Urząd Gminy Jeleniewo
56. Urząd Gminy Przerośl
57. Urząd Gminy Raczki
58. Urząd Gminy Suwałki
59. Urząd Gminy Szypliszki
60. Urząd Miasta Ciechanowiec
61. Urząd Gminy Klukowo
62. Urząd Gminy Nowe Piekuty
63. Urząd Gminy Sokoły
64. Urząd Gminy Wysokie Mazowieckie
65. Urząd Gminy Kołaki Kościelne
66. Urząd Gminy Rutki
67. Urząd Gminy Szumowo
68. Urząd Gminy Giby
69. Urząd Gminy Siemiatycze
70. Urząd Miasta Choroszcz
71. Urząd Miasta Kleszczele
72. Urząd Miasta Drohiczyn
73. Urząd Gminy Przytuły
74. Urząd Miasta Wysokie Mazowieckie
75. Urząd Gminy Bakalarzewo
76. Urząd Gminy Wąsosz
77. Urząd Gminy Bielsk Podlaski
78. Urząd Gminy Brańsk
79. Urząd Gminy Czeremcha

80. Urząd Gminy Czyże
81. Urząd Gminy Dziadkowice
82. Urząd Gminy Janów
83. Urząd Gminy Nowy Dwór
84. Urząd Miejski w Dąbrowie Białostockiej
85. Urząd Gminy Kobylin-Borzymy
86. Urząd Miejski w Knyszynie
87. Urząd Miejski w Mońkach
88. Urząd Gminy Kolno
89. Urząd Miasta Hajnówka
90. Urząd Gminy Dobrzyniewo Duże
91. Urząd Miejski w Nowogrodzie
92. Urząd Miasta Łapy
93. Urząd Miejski w Szepietowie
94. Urząd Miejski w Zabłudowie
95. Urząd Gminy Augustów
96. Urząd Gminy Zambrów
97. Urząd Miejski w Suwałkach
98. Urząd Miejski w Sokółce
99. Urząd Gminy Narew
100. Urząd Gminy Bargłów Kościelny
101. Urząd Gminy Filipów
102. Urząd Gminy Kuźnica
103. Urząd Miejski w Suchowoli
104. Urząd Gminy Miastkowo
105. Urząd Miasta Zambrów
106. Urząd Gminy Grodzisk
107. Urząd Gminy Boćki
108. Urząd Miejski w Białymstoku
109. Urząd Miejski w Tykocinie
110. Urząd Gminy Gródek
111. Urząd Miasta Augustów
112. Urząd Miejski w Czarnej Białostockiej
113. Urząd Miejski w Goniądzu
114. Urząd Miejski w Jedwabnem
115. Urząd Miejski w Supraślu
116. Urząd Miasta Suraz
117. Urząd Miejski w Szczuczynie
118. Urząd Gminy Rutka-Tartak
119. Urząd Miejski w Tykocinie

W związku z Ogólnym Rozporządzeniem o Ochronie Danych (RODO) proszę o zapoznanie się z komunikatem dotyczącym przetwarzania Państwa danych: <http://bip.bialystok.rdos.gov.pl/jak-zalatwic-sprawe>.

Załącznik 1. Procedura postępowania w sytuacjach konfliktowych człowiek - wilk

(opracowane na podstawie: „Nowak S., Mysłajek R. W., Okarma H., Śmietana W, 2005, Analiza dotychczasowych rodzajów i rozmiaru szkód wyrządzanych przez wilki oraz stosowanie metod rozwiązywania sytuacji konfliktowych, Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków”)

Miejsce bezpośrednich obserwacji wilków	Wygląd i zachowanie wilka	Zalecane działanie
W pobliżu (< 1 km) lub w obrębie dużego kompleksu leśnego lub na terenie z przewagą obszarów leśnych, również sporadycznie w pobliżu zabudowań na tych terenach	Osobnik niesprawiający wrażenia chorego, oddala się od człowieka.	Sytuacja normalna, nie jest potrzebna interwencja.
Dowolne	Osobnik nie sprawia wrażenia chorego, nie ucieka przed jadącym pojazdem, np. biegnie obok	Sytuacja normalna, nie jest potrzebna interwencja.
W obszarze zabudowanym, nawet w mieście	Osobnik zdrowy, sprawia wrażenie przestraszonego (podwinięty ogon), zabłąkanego. Obserwacje (zdjęcia i filmy), nawet wielokrotne, dotyczą tego samego dnia, maksymalnie dwóch dni	Osobnik podczas dyspersji, zabłąkał się do miasta (np. szedł wzdłuż rzeki). Wójt podejmuje działania w celu umożliwienia opuszczenia gminy przez zwierzę. Jeśli jest taka konieczność odławia i wywozi zwierzę do najbliższego kompleksu leśnego (przez podmioty upoważnione przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska na podstawie art. 52 ust. 2 pkt. 3 uop).

Dowolne	Osobnik z wyraźnymi oznakami choroby (np. uszkodzenia ciała), ewentualnie z podejrzeniem wścieklizny, nie oddala się od ludzi, a nawet podchodzi na niedużą odległość, jest agresywny.	Sytuacja wymagająca uwagi. Rekomendowane jest wykonanie dokumentacji fotograficznej/filmowej zachowania, i przesłanie do eksperta, który potwierdza przynależność gatunkową oraz doradzi w trakcie podejmowania decyzji. W przypadku konieczności uśmiercenia zwierzęcia wójt występuje z wnioskiem o stosowne zezwolenie do Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (GDOŚ) lub Ministra Środowiska (gdy zdarzenie ma miejsce na terenie parku narodowego) – w przypadkach nagłych może to być decyzja ustna. Po uśmierceniu należy zwierzę zważyć i wykonać szczegółową dokumentację fotograficzną, następnie przeprowadzić badanie w kierunku wścieklizny, a jeśli wynik jest negatywny, umożliwić właściwym, zainteresowanym podmiotom przeprowadzenie szczegółowej sekcji zwierzęcia dla ustalenia przyczyn nietypowego zachowania (w tym np. pobranie próby do analiz genetycznych).
Dowolne	Osobnik bez oznak choroby, przez dłuższy czas (kilka tygodni) regularnie widywany w pobliżu budynków mieszkalnych, nie atakuje zwierząt gospodarskich ale zbliża się do ludzi i wzbudza niepokój mieszkańców	Sytuacja wymagająca uwagi (pilnej) Rekomendowane przeprowadzenie inspekcji terenowej, instalacja wideopułapek i przygotowanie raportu w terminie do trzech dni. a) W sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego wójt składa wniosek do GDOŚ o wydanie zezwolenia na odstępstwo od zakazu zabijania, b) w przypadku braku zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego, wójt składa wniosek do RDOŚ o odstępstwo od

		zakazu umyślnego płoszenia (np. przy użyciu broni z amunicją kulową lub innych środków) lub odłów (pozostawienie w niewoli albo też oznakowanie nadajnikiem GPS/GSM i przesiedlenie do najbliższego dużego kompleksu leśnego). Zarówno odłowiony osobnik jak i odstrzelony powinien zostać poddany badaniom weterynaryjnym, powinna zostać wykonana dokumentacja fotograficzna, pomiar wagi i parametrów ciała oraz powinny zostać pobrane próby do badań genetycznych (przez właściwy podmiot prowadzący takie badania). Analogiczna procedura na terenie parku narodowego prowadzona jest przez dyrektora parku.
W pobliżu (< 1 km) lub w obrębie dużego kompleksu leśnego lub na terenie z przewagą obszarów leśnych.	Wilki zaatakowały zwierzęta gospodarskie po raz pierwszy, lub ataki są sporadyczne	Hodowca natychmiast po stwierdzeniu szkody zabezpiecza ślady, składa niezwłocznie wniosek do regionalnego dyrektora ochrony środowiska o odszkodowanie. Hodowca wraz z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska ustala jakie w danym przypadku powinny być zastosowane zabezpieczenia przed kolejnymi atakami. Ww. zabezpieczenia wykonywane są samodzielnie przez hodowcę lub na zasadach współdziałania z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. Analogiczna procedura na terenie parku narodowego wymaga udziału dyrektora parku narodowego zamiast regionalnego dyrektora ochrony środowiska.
Dowolne	Wilki często atakują zwierzęta gospodarskie	Procedura zgłaszania szkód i ich szacowania, a także wykonywania

		odpowiednich zabezpieczeń taka sama jak powyżej. W przypadku wystąpienia powtarzających się co najmniej kilkukrotnie skutecznych ataków wilków na zwierzęta w jednym gospodarstwie należy przeanalizować przyczyny. Jeżeli ataki wilków nie są wynikiem zaniedbań hodowcy (takich jak pozostawianie zwierząt gospodarskich bez ochrony w nocy) poszkodowany (lub wójt gdy dotyczy to większej liczby poszkodowanych w danej gminie) występuje do Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (lub Ministra Środowiska, gdy zdarzenie ma miejsce na terenie parku narodowego) z wnioskiem o wydanie zezwolenia na umyślne zabijanie wilków wyrządzających szkody.
--	--	--

Załącznik 2 (przygotowany przez RDOŚ w Białymstoku)

Kilka podstawowych zasad o których należy pamiętać przy spotkaniu wilka w lesie

Spotkania z wilkami są niezwykle rzadkie, ponieważ wilki odczuwają przed ludźmi naturalny strach. Są to inteligentne i ciekawe zwierzęta, zdarza się, że wilki mogą przyglądać się ciągnikom rolniczym czy samochodom. Mogą też podczas bezpośredniego spotkania przyglądać się nam dłuższą chwilę i nie uciekać od razu, robią tak wszystkie dzikie zwierzęta.

Jeśli jednak spotkasz w lesie wilka, który podchodzi zbyt blisko (na odległość poniżej 30 m) lub przygląda się zbyt długo i nie czujesz się komfortowo w tej sytuacji, albo też drapieżnik poszczekuje lub warczy na ciebie, podejmij następujące działania:

- Unieś ręce i machaj nimi w powietrzu. To rozprzestrzeni twój zapach, sprawi, że twoja sylwetka będzie lepiej widoczna.
- Pokrzykuj głośno ostrym tonem (lub zagwizdź) w stronę wilka. To pozwoli mu zorientować się, że ma do czynienia z człowiekiem i że nie jest mile widziany.
- Jeśli zwierzę nie reaguje i zamiast oddalić się, podchodzi bliżej, rzucaj w niego będącymi w zasięgu ręki przedmiotami, najlepiej grudami ziemi.
- Wycofaj się spokojnie, możesz przyspieszyć, dopiero gdy masz pewność, że zwierzę jest daleko i nie interesuje się tobą.
- Najlepiej zawiadom o tym zdarzeniu RDOŚ, właściwe nadleśnictwo lub Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”.